

Alle litterære perioder

Middelalderen	Renæssancen (= genfødsel med antikken)	Barokken												
Tid 1. 500-1050: <i>Den tidlige middelalder</i>. Denne tid er præget af store folkevandringer, blandingskulturer, etableringen af klostre osv. I denne periode havde vi vikingetid i Skandinavien. 2. 1050-1300: <i>Højmiddelalderen</i>. I denne periode blev Danmark kristen, og riget blev samlet under én konge. Desuden omdannedes Danmark til et feudalt landbrugssamfund.	Tid 1. <i>Italienske ung-renæssance</i> (1300-1500) Gennembrud i kunst og arkitektur (vender tilbage til klassiske stilidealer) Firenze, Milano og Pavestaten 2. <i>Den europæiske Høj-renæssance</i> (1500-1650) Nordeuropa – Reformation! Naturvidenskab, litteratur og kunst igennem mennesket.	Tid 1600-1730. I Danmark har barokken sin storhedstid fra 1650-1720. Barokken afgrænses af renæssancen på den ene side og klassicismen på den anden side. De omgrænsede perioder dyrker begge klarheden, det enkle og harmoniske – det menneskelige og naturlige. Barok er et skældsord, da kunstnere og kritikere senere (i 1800-tallet) har set meget ned på denne periode. Barokken opstår i kølvandet på reformationen og i overgangen fra middelalderens feudale samfund til det merkantile enevældesystem. Barokken opstår under modreformationen som en arkitektoniske stil, der skal demonstrere den katolske kirkes magt.												
Menneskesyn ▪ <i>Memento mori</i> (husk du skal dø!) Sjælen vejes efter døden – himmel eller helvede. Skærsilden er mellemstation til himmelen. ▪ Slægten stadig vigtigt (slægt frem for individet)	Menneskesyn ▪ Humanismen: Sætter mennesket i centrum, direkte kontakt mellem menneske og Gud. ▪ Individ frem for slægt og tro	Menneskesyn Barokken er iscenesættelse, og lægger ikke skjul på det. Barokken dyrker den visuelle side af den religiøse følsomhed og lader kirkerummet tale til sanserne. Individet opdrages og vænner sig til de former, som det kulturelt pålægges. Mennesket er, for Pascal (filosof, der formulerer barokkens forfængelighedsmotiv, 1623-62), ikke andet end de roller, det med vekslende held spiller.												
Samfundssyn Feudalsamfunds opbygning (feudalisme betyder pant eller lån): Den gejstlige vs. Den verdslige <table><tr><td>Gud</td><td>(Kirken)</td></tr><tr><td>Pave</td><td>Kongen</td></tr><tr><td>Ærkebisper</td><td>Herremænd</td></tr><tr><td>Abbeder</td><td>Borgere</td></tr><tr><td>Præster</td><td>Bønder</td></tr><tr><td>Lægfolk</td><td>Tiggere</td></tr></table> <i>Kongen er valgt af Guds nåde, hvilket viser at gejstlige er over den verdslige verden</i> - Fællessproget latin spredte sig. Kirker, klostre, katedraler og skoler blev bygget - Flere love blev skrevet: Jyske Lov 1241, Skånske Lov og Sjællandske Lov	Gud	(Kirken)	Pave	Kongen	Ærkebisper	Herremænd	Abbeder	Borgere	Præster	Bønder	Lægfolk	Tiggere	Samfundssyn Der vokser en ny selvbevidst og rig borgerstand frem, som sætter sig igennem økonomisk, kulturelt og politisk – specielt i Norditalien. Viden er magt – Gud kan ikke længere bruges som forklaring på alt. Det nye verdensbillede, som er udledt af naturvidenskabelige love Tager fat på antikkens filosofi og indtager "mennesket med syvmileskridt" Kompasset (fra Kina) sikrer navigation for opdagelsesrejsende. Krudtet (fra Kina): Ny krigsteknologi Bogtrykkerkunsten: (Johan Gutenberg (1399-1468)) Enhver med fornøden kapital kan få lavet løbesedler og biblen kan nu trykkes – er blevet oversat fra latin til tysk af Erasmus.	Samfundssyn Kulminationen på stridighederne mellem katolikkerne og protestanterne er 30 års krigen, der strækker sig fra 1618 til 1648. Alt i alt blev enevældet mere magtfuldt. Hof-kulturen blomstrer, omgangsformerne bliver formelle, specielt måden at hilse på. På hoffet begyndt man hyrdetimerne, hvor man legede i erotisk samvær med en elsker. I haverne til dette, var kunsten præget af symmetri og kunstig iscenesættelse. Også maskebal var i Danmark på et tidspunkt en ugentlig forteelse blandt hoffet. Barokken er præget af tomhed, indholdsløshed, kedsomhed og forfængelighed. Det at kunne udholde disse kedelige præg, var som en disciplinering af kroppen og dens behov.
Gud	(Kirken)													
Pave	Kongen													
Ærkebisper	Herremænd													
Abbeder	Borgere													
Præster	Bønder													
Lægfolk	Tiggere													
Religion I den tidlige middelalder var vi stadig hedninge, som troede på den nordiske mytologi. I 1050 gjorde Harald Blåtand	Religion Indtil år 1536 var Danmark katolsk, men efter Luther banker 95 teser op på kirkedøren i Wittenberg indtræffer	Religion Rom og Prag bliver hjemstedet for pragtfulde og prangende manifestationer og den katolske kirkes storhed. Kirker og												

Alle litterære perioder

danerne katolske kristne. Herefter blev den katolske kirke centrum for videnskab og civilisation	reformationen. I disse kritiske læresætninger protesterer han indædt mod den omsiggribende afladshandel der finder sted over hele Europa, med det formål at finansiere det dyrebare byggeri af Peterskirken i Rom - den protestantiske trosretning er opstået. Det personlige gudsforhold opstår, og kirken er ikke længere mellemlid mellem gud og menneske.	klostre bliver anlagt og udført med overdådig storhed. Modreformation til Luthers protestantiske reformation. Desuden Bodskristendommen (Kingos kristendom)
Malerkunst/Arkitektur ▪ Kalkmalerier (tegnserier om livet og døden) ▪ Ikke dybe og ej heller forsvindingspunkt ▪ Ukendte kunstnere ▪ Religiøst formål ▪ Gotisk stilretning bryder igennem i 1250 (glorie, gamle stenalders folks arkitektur, synkende sol). Katedraler blev bygget efter denne stil i hele Europa. Et andet kendetegn ved kunsten var spidsbuer.	Malerkunst/Arkitektur ▪ Mennesket i centrum ▪ Det gyldne snit ▪ Dybde/forsvindingspunkt ▪ Realisme/naturalisme ▪ Kunsten river sig fri fra kirken ▪ Portrætter – bestillingsarbejde ▪ Mæcen = en der betaler en kunstner for sit malerarbejde ▪ Farvernes virkning (lys og skygge) Kunsten var optaget af menneskets anatomi og skønhed. Skildrer menneskets jordiske skønhed. Mona Lisa males af Leonardo da Vinci	Malerkunst/Arkitektur ▪ Bygninger i barokstil er plastiske, pompøse og bevægelige. Der er svungne former og en næsten voldsom udsmykning af facaderne. ▪ Loftsmalerier er et kapitel for sig: Her skaber kunstmalerne illusion om, at kirkegængere skuer direkte ind i himlen. Symmetri, kontraster og detaljer!! ▪ Arkitektur, dekoration, design og maleri er samstemt og indarbejdet i hinanden, sådan at virkningerne er overvældende. ▪ Vigtige kunstarter som ballet og opera opstår i barokken. ▪ Desuden er barokkens malerkunst præget af bevidstheden om døden, og en bevidsthed om at der ikke er noget bag overfladen og de mange iscenesættelser ▪ Vanitasmotiver som dødningshoveder og sæbebobler symboliserer forgængelig og forfængelig.
Genrer ▪ Udspilles fra år 500 til 1050: <i>Sagaer/Den norrøne digtning</i>. Temaer: Konflikt mellem slægt og individ eller mellem flere slægter. Helte sprænger normer og æren betyder alt. ▪ Undergenrer til sagaen: Kongesagaer skildrer sagnkongers bedrift. Fornaldersagaer skildrer mytologien. Bispe-riddersagaer skildrer middelalderlig brug af genren. ▪ Nedskrives omkring år 1100 på Island. ▪ Fra 1200 – 1350: Folkeviser: Disse blev overleveret fra slægt til slægt, og blev sunget til festlige lejligheder. En sangstroferne solistisk, og hele folket sang med på omkvæd. ▪ Temaer: Overgangen fra barn til voksen (hjem-ude-hjem),	Genrer Navngivne forfattere – udgiver egne originaler Rationaliteten hersker i værket – overleveret viden som hviler på religion duer ikke – man skal studere kilderne – <i>Ad fontes</i> Individ i centrum Essay-genre (en prøve: en personlig belysning og reflekteret fremstilling af emnet) grundlægges af Montaigne Romanen fødes: Don Quijote af Cervantés – et symbol på middelalderen er ovre, ved at latterliggøre en ridder. Selvbiografi Kvindelig litteratur: Leonora Christine; Jammersminde Dramaer (komedier og tragedier) Shakespeare: i hans værker kæmper den gamle orden mod den ny; gamle autoriteter går til grunde og kaos truer. Han viser individer, der selv må tolke og forstå deres liv. Heltene er splittet mellem middelalderens æresbegreber og	Genrer ▪ Digtere lever nu af at udføre bestillingsarbejde, som lejlighedsdigte, der stiller krav og originalitet og håndværksmæssig kunnen. Mest var bestillingsarbejdet, mod betaling, til hoffets festligheder som bryllupper, begravelser, kroninger og fødselsdage. Også genrer som salmer og hyrdedigte blev bestilt fra digterne. Hyrdedigtene skildrer den erotiske lyst og dens iscenesættelse. Hylder kvinden! Salmerne hylder gud! ▪ Danmarks første avis blev også skrevet i 1666-1677 af Anders Bording, som var den første boheme i dansk litteratur, og den første der gjorde poesien til sit levebrød.

Alle litterære perioder

overtro og dømoni, ædelhed, høflighed, pli og poetisk magt. Trylleviser og ridderviser behandlede også disse temaer. Trylleviser var ældst Folkeviserne var meget lidt præget af kristendom. Ved analyse og fortolkning af disse genrer (dog sagaer undtaget) kan en <i>freudiansk tolkning</i> lægges nedover. ▪ Kirkelige skrifter - for med kirken kom skriften	slægtsbindinger og renæssancens individualitet. Videnskabelig forskning begyndte: Tycho Brahe, Galilei, Kopernikus beviste de naturvidenskabelige love – kirken vendte sig imod dette.	
Forfattere Gengrene: sagaer og folkeviser, blev overleveret fra mund til mund, så her er oprindelige forfattere ukendte. Dog var Saxo en kendt forfatter under middelalderen, som i 1200-tallet skrev om Danmarkshistorie (<i>Gesta Danorum</i>), om de danske konger.	Forfattere/kunstnere Leonardo da Vinci (1452-1519) og Michelangelo (1475-1564) – skildrer kroppens naturlige skønhed, selv i religiøse motiver. Dante Alighieri: Den guddommelige komedie. Giovanni Boccaccios: En slags novellesamling = sanselige og frække Shakespeare	Forfattere/kunstnere ▪ Thomas Kingo har med sine kraftfulde og spændstige salmedigte indskrevet sit navn i litteraturhistorien. Kingo betegnes som rygraden i den danske salmebog. Desuden har han skrevet mange hyrdedigte om hans to hustruer Chrysilis og Candida. ▪ Anders Bording (1619-1677) er den første boheme i dansk litteratur og den første der lever af poesien. Han lever især af lejlighedsdigte.
Andre markante personligheder Harald Blaatand (Konge, som gjorde Danmark kristen) Anders Sunesen (udtrykte livet som et koma, i sit teologiske værk; Hexameron) Hr. Michael (præst i Danmark, som lavede bogen; Om menneskets levned)	Andre markante personligheder Martin Luther Erasmus af Rotterdam Kongen (staten) overtager kirke, jord, skole mm. René Descartes: Filosof, der sætter sig kritisk imod kirken – grundlægger rationalismen (logiske tanker) Tycho Brahe, Galilei, Kopernikus	Andre markante personligheder Griffenfeld (Fødes som Peder Schumacher, der som vintapperson ender som landets førende mand efter kongen – socialopstigning, som bliver muligt i barokken)

Oplysningstid	Romantikken	Det moderne gennembrud
Tid ▪ 1720-1802. Denne periode var tiden, hvor rationalitet, oplysning i den første del af århundredet og følsomhed i den sidste halvdel af århundredet var grundlag for det danske borgerskabs hverdag.	Tid ▪ Romantikken strækker sig fra 1802 (1802: Adam Oehlenschläger leverer Guldhornene) til 1870. Herunder er der to strømninger af romantikken. ▪ Universalromantikken (monistisk verdensopfattelse og geniet dyrkes) har sit udspring i Jena og sin storhedstid fra 1798 til 1806 ▪ Nationalromantikken (fædrelandet, kongen og gud) udspringer i Heidelberg og blomstrer fra 1806 til 1830	Tid D. 3. nov. 1871 sker der en litterær revolution: Georg Brandes går på talerstolen med <i>Hovedstrømninger i det nittende århundrede</i> - Det moderne gennembrud er startet. Periode slutter omkring 1890: Kraften er udløbet af Det moderne gennembrud – Brandes er ikke længere <i>brandesianer</i>, men tænker i et perspektiv der hedder den store ener: <i>Aristokratisk radikalisme</i>.
Menneskesyn Rationalismen og oplysning. Modstrømmende retning: Følsomhed og førromantiske strømninger	Menneskesyn Mennesket er styret af sjælen (etisk/religiøs/idealistisk holdning til verden) Mennesket mener, at verden er et ordentligt hele, skabt og gennemtrængt af en guddommelig bevidsthed.	Menneskesyn Opgør mod romantikkens søgning indad: Romantikken er for længst død i Europa - DK 40 år bagefter. Darwin: Udsender en ny teori <i>Arternes oprindelse</i> – alle levende væsner

Alle litterære perioder

	Kærligheden og den naturlige drift i fokus I Romantikken er en dualisme mellem realiteternes verden og idealets. En anden opfattelse er monoisme: Opfattelse af at alt er et. Den dominerende tankegang var den monistiske.	stammer fra 4-5 urtyper som er blevet udviklet over tid. De bedst egnede har overlevet, dvs. tilpasset sig. Mennesket er det foreløbige højdepunkt og højest udviklede. Mennesket er derfor ikke skabt af gud, men en særlig højt udviklet del af dyreriget.
Samfundssyn ▪ Borgerlig offentlighed: Folk fik et selskabsliv og begyndte at debattere og diskutere f.eks. kunst, filosofi osv. i klubber. Formålet var at oplyse, borgerskabet. ▪ Borgerdydsskoler blev oprettet fra 1787 i KBH. Disse var et kompromis mellem gamle latinskoler så de skoler borgerne ønskede med reelle fag. Skolerne gav mulighederne for at videreuddanne sig på universitetet eller at gå handelsvejen. ▪ Liberalisme; frihed, lighed og ret til ejendom ▪ Sekularisering; adskillelse af stat og religion ▪ Tredelt magt; udøvende, dømmende og lovgivende	Samfundssyn ▪ Romantikken opstår bl.a. som en reaktion på den udadventede og samfundskritiske rationalisme der prægede hele 1700-tallet. ▪ Nationalisme (Gud, kongen og fædrelandet) pga. tabet af Norge og Englandskrigene. ▪ Demokrati: Grundloven 1849. Enevælden mister sin reelle magt til folket, idet Landstinget og Folketinget får større magt. ▪ Før Grundloven var presse- og klubfriheden blevet inddraget og kritikere af enevælden blev landsforvist. ▪ Statsbankerotten i 1813 (hvad udad tabes, skal indad vindes)	Samfundssyn ▪ Sætte problemer under debat – emner der bliver debatteret er kønsliv, religion, ejendomsforholdene og samfundsstrukturen. ▪ Urbanisering og industrialiseringen kommer til Danmark. ▪ Folkelig organisering: Højskoler, andelsbevægelsen og arbejderbevægelse. ▪ Økonomisk fremgang: lille rigt land. ▪ Kvindetække – Der blev dannet et dansk kvindesamfund 1883 – forkvinden Elisabeth Grundtvig (barnebarn af N.F.S. Grundtvig) ▪ Radikalismen (Brandes og omgangskreds) gør oprør imod konservatismen.
Religion ▪ Deisme: Gud har skabt verden, blander sig ikke – troen på viden (ligesom i renæssancen) Gud har skabt naturen, men naturen bestemmer. Valg træffes ud fra egne behov, uden at sætte det i relation til Gud. Fornuften styrer. ▪ Pietisme: Brorson – repræsentant for pietismen! Personlige gudsforhold (på sin vis katolicisme). Følelserne giver adgang til sand tro. Breder sig fra Tyskland, højborg i Vestjylland og Ribe. Kong Chr. VI var pietist og indførte love om at man ikke måtte gå i teater. Tvungen kirkegang: modreaktion mod rationalismen og deismen. Forgængeren for Indre mission.	Religion Ingen egentlig religiøs strømning, men den panteistiske organismetænkning prægede folket: Gud er alt, og han er overalt – i naturen.	Religion Som Darwins teori påpeger, er mennesket IKKE skabt af Gud, men af en særlig højt udviklet del af dyreriget. Kristendommen sættes under debat.
Malerkunst/Arkitektur ▪ Rokoko: En stilart, der dyrker slyngede linjer og asymmetriske komposition. Rokoko stilen præger møbeldesign, arkitektur og litteratur (foretrukne genre: poesien hvor man skriver	Malerkunst/Arkitektur ▪ Naturen i centrum (idylliske naturbilleder) ▪ Malerkunsten var ligeledes præget af nationalismen (Gud, kongen og fædrelandet)	Malerkunst/Arkitektur Malerkunsten havde en romantisk efterklang, der stadig fungerer som ideal for nogle. Impressionismen, der oprindeligt er betegnelsen for en fransk malerteknik hvor fremstilling er at

Alle litterære perioder

sorgløse og sangbare strofer som passer til samtiden.) i en stor del af 1700-tallet. Rokokoens udtrykkes i Ambrosius Stub's naturpoesi og Brorsons pietistiske salmer.		gengive sansningen subjektivisme. Lyset er det vigtigste stilmiddel – vise hvordan lyset bestemmer tingenes overflade. (Monet og Van Gogh er hovedmændene bag dette) Skagensmalerne (Krøyer og Ancher) benytter også denne form – bidrager med en helt ny motivkreds, sætter provinsen på landkortet.
Genrer Essays, epistler og epigrammer: Lægger vægt på de personlige erfaringer. Kan ønske at oplyse og moralisere. Derudover kom Ludvig Holbergs komedier (karakterkomedier der vil moralisere, belære og underholde borgerskabet). Fra videnskabsmændenes side, blev også den store Encyklopædi færdiggjort. Denne var et samlet værk bestående af 30 bind, og den blev lavet over 20 år.	Genrer Digte var den foretrukne genre, derudover salmer og poesi. Fortællertypen i disse genrer var altid subjektive. ▪ Længslen efter det uopnåelige ▪ Ånd i naturen ▪ Fantasi og følelse ▪ Irrationelle kræfter ▪ Mening med alting Problemer skjules i den idylliske verden Temaer: Nation, folk, fortiden (kongen, kirken og familien) Kunsteventyr nedskrives af H.C. Andersen Dannelsesromaner	Genrer To nye genrer i dansk litteratur: ▪ Naturalismen: Tager udgangspunkt i naturen og dens love. Forkaster romantikkens idealer og anvender i stedet moderne naturvidenskab som eksistentiel forklaringsmodel: Mennesket = biologisk væsen, hvor menneskets driftsliv er vigtig. Det medfører en <i>deterministisk</i> indstilling: menneskelige handlinger er bestemt af miljø og arv. Hos andre medfører det resignation og nihilisme (ingen værdier, alt er absurd og meningsløst) Naturalistiske træk ses især ved: J.P. Jakobsen og August Strindberg. ▪ Impressionismen: (se malerkunst). Gengiver indtryk af verden så uformidlet og objektivt som muligt, dvs. uden at analysere eller fortolke. Indirekte fortælleform, hvor det er op til læseren at se den skjulte betydning bag de ydre virkelighedsudtryk og ingen forklaring på logiske sammenhænge. Værket fremstilles scenisk, hvor dialog og direkte tale er hovedelementerne – beretninger og beskrivelser undlades så vidt mulig. Fortællingen opløses i øjeblikksbilleder og situationer, da virkeligheden ikke kan gengives – det er den alt for kompliceret til. Herman Bang står som talsmand for denne genre i dansk litteratur. Gennem litteraturen ses en kritik af samfundet – litteratur og politik er en og samme sag.
Forfattere/kunstnere Ludvig Holberg Hans Adolf Brorson P.A. Heiberg Johannes Ewald (førromantiske strømninger) Ambrosius Stub (rokoko)	Forfattere/kunstnere Steen Steensen Blicher (den poetiske realisme), H.C. Andersen, Filosoffen Søren Kierkegaard Højskolegrundlæggeren N.F.S. Grundtvig (salmer), gik ind for nationalromantikken. B.S. Ingemann (nationalromantikken også her, skrev salmer).	Forfattere/kunstnere Herman Bang (Stille eksistenser) J.P. Jakobsen Henrik Pontoppidan P.S. Krøyer Anna og Michael Ancher August Strindberg Amalie Skram

Alle litterære perioder

Andre markante personlighed Adam Smith, grundlægger af liberalismen. John Locke. Rousseau Newton Livlæge Struensee (præget af den franske revolutions tanker – indførte pressefrihed, afskaffelse af tortur inden for retsvæsenet, bedre forhold for fæstebønder, afskaffelse af mange privilegier osv.).	Andre markante personligheder Balletmesteren August Bournonville, billedhuggeren Bertel Thorvaldsen, komponisterne Weyse, Kuhlau og Gade, videnskabsmanden H.C. Ørsted og guldmaleren C.W. Eckersberg, P.C. Skovgaard, Christen Købke og Constantin Hansen.	Andre markante personligheder Georg Brandes (Opvokset i et intellektuelt internationalt miljø – desuden er hans bror Edward Brandes også frembrusen indenfor avisens verden med diverse anmeldelser.) Darwin: <i>Arternes oprindelse</i> Estrup (Konservativ statsminister, som står i kontrast til miljøet omkring Brandes)
Symbolismen	Det folkelige gennembrud	Mellemkrigstiden
Tid Ca. 1890-1910 Efter det moderne gennembrud deler litteraturen sig i to veje: <i>Symbolismen</i> og <i>Det Folkelige Gennembrud</i>. Pga. det moderne gennembrud er Danmark og Skandinavien gået fra at være provinsiel til at være førende i æstetik og kulturelle sammenhænge. Selv Brandes har skiftet kurs og nærmest afsluttet sin egen succes. Begrebet '<i>problemer under debat</i>' ses ikke længere i litteraturen. Dog er begge Brandes-brødre enige om, at man ikke skal gribe til metafysik og mysticisme blot fordi Gud nu er død, så på den måde er de imod Symbolismen som litterær periode. I stedet søger man indad mod et sjæleligt gennembrud bag hverdagens trivialitet.	Tid Ca. 1900-1920 Sideløbende med symbolismen har landet og provinsen også deres litterære periode. Man skrev nu for folket og til folket, i stedet for om folket. Det blev konkret realisme, og man belyste det hårde arbejdsliv.	Tid 1919-1940 - Mellem første og anden verdenskrig.
Menneskesyn ▪ Pga. det moderne gennembrud har mennesket sejret udadtil, alle blev opmærksomme på menneskets dårlige vilkår, men man har nu mistet sjælen og troen på en højere guddommelighed. ▪ Mennesker med indsiget (kunstnerne) dyrker en form for nyplatonisme, hvor verden er spaltet i noget højere og lavere. Den højere er dyb, hvilken kunstneren har indsiget i. ▪ Virkeligheden er dyb, der er en højere verden, men det er ikke troen på en gud. Mennesket søger en subjektiv forbindelse til den metafysiske åndelighed.	Menneskesyn ▪ Man ville nu belyse det hårde liv som bonde eller arbejder. Stemmen, der fortæller er bonden eller arbejderen selv. Grundstemningen blandt disse mennesker er melankolsk, og de begræder en tabt tid. De lever et hårdt liv, hvor overlevelsemetoden maskinen eller jorden. Eksistensminimummetoden er sikret grundet meget hårdt arbejde.	Menneskesyn - o I starten af 1900-tallet oplevede man, med industrialiseringen og de nye teknologiske fremskridt, en optimisme og en positiv tro på fremtiden hos folket. - o Efter de store sammenbrud i samfundet omkring århundredeskiftet vender menneskesynet og bliver kulturpessimistisk. Mennesket føler sig nu desillusioneret og splittet. Det føler en skuffelse over virkeligheden, da verden nu opfattes som vredet af led.
Samfundssyn ▪ Symbolismen som litterær periode er kun tilegnet bymennesket. Folks dårlige vilkår belyses ikke længere, på trods af, at især proletariatet stadig lever	Samfundssyn ▪ I det folkelige gennembrud er verden ikke dyb. Mennesket arbejder hårdt, og bliver nedslidte. Litteraturen bliver skrevet til folket. Fokus rettes	Samfundssyn ▪ Man har i tiden inden oplevet store sammenbrud i Europa: Første verdenskrig, hvor skyttegravskrigen konsekvenser var enorme.

Alle litterære perioder

under dårlige kår. 1893-94: En kreds af litterære poeter udgiver tidsskriftet <i>Tårnet</i>. Folk uden indsigt i den kunstneriske verden tvivlede på, om det var et kirketårn el. et elfenbenstårn. Tårnet symboliserer blot en højere virkelighed, og her befandt den litterære elite sig, hævet over den flade verden. - I Danmark søger kunstnerne ikke inspiration i det danske, trivielle hverdagsliv, men får netop deres inspiration fra storbyen Paris, hvor hovednavnene er: Baudelaire, Rimbaud og Verlaine. De slår dog igennem allerede i 1970'erne. De kunstneriske mennesker lever et ekstremt og vildt liv, og mange dør unge: <i>Fin de siècle</i> = Lev stærkt, dø ungt, dvs. en munter livsstil med dragelse mod døden. - Kunstnere laver nu kunst for kunstens egen skyld: <i>l'art pour l'art</i>.	netop mod oversete befolkningsgrupper, dvs. udkantsområder, hvor sociale vilkår og sælsomme skæbner bliver belyst. I disse bonde- og arbejdersamfund hylder man handlekraft og livsappetit samt det fysiske arbejde. Dog er vejen hjem til landet lang, og stemningen i litteraturen bliver derfor ofte præget af tabt tid med nostalgi for det tabte. - Livet på landet er virkelig hårde tider for de fattigste. Den moderne grundtvigianske bondekasse er i slutningen af 1800-tallet blevet til en politisk magtfaktor. Partiet Venstre, bøndernes eget parti, oprettes i 1901. Husmænd og daglejere bliver imidlertid ikke optaget i de rige bønders klub. Folk slider sig selv op. Dette kommer i fokus under denne periode og stiftelsen af Det Radikale Venstre bevirker, at husmændene og daglejerne også får en stemme i Danmark. - Under det moderne gennembrud belyste man kønsrollerne og debatterede folks vilkår, men først nu hører man om, hvordan tyende og de virkelige arbejdere har det, dvs. realismen bliver her konkret. - En vigtig begivenhed for den dannelse af den selvbevidste bonde, bliver oprettelsen af de danske højskoler og andelsbevægelser. Vha. af disse får bonden en stolt, national bevidsthed. Især på højskolerne får den fattige bonde indsigt i litteraturen og samfundet. De begynder at tænke over større ting i livet. - Første verdenskrig (1914-1919), Den russiske revolution (1917) og Titanic der sank i 1912 – dette er dog ikke væsentligt for denne litterære periode, men i stedet mellemkrigstidens litteratur.	Den russiske revolution i 1917, hvor det zarriget blev væltet af kommunisterne med Lenin i spidsen. Desuden fejlede teknologien, hvilket tabet af Titanic i 1912 står som et stort symbol på. - Konsekvenserne af denne verdensomvæltning bliver, at Freuds ideer og tanker for alvor slår igennem, idet det bliver moderne at eksperimentere med alt. 1920'erne: Her festes og drikkes som aldrig før. Man forsøger at fylde tomheden ud ved at ignorere den gennem fest og druk. Berlin bliver 20'ernes samlingspunkt. Værdierne er opløst. 1930'erne: Her tager forfatterens stilling til politik i deres digte og værker. Grænserne mellem litterære og politiske ideer udviskes. Hitler kommer til magten i Tyskland i 1933, hvilket splitter danskerne i to lejre: Den venstreorienterede marxisme og den højreorienterede nazisme. - I den sidste tid af perioden er andre vigtige begivenheder gældende: Børskrakket i 1929 samt den spanske borgerkrig 1936, hvor venstreorienterede unge, også fra Danmark, tog ned og kæmpede mod fascismen. Disse idealister var modstandere af Europas neutrale rolle i denne borgerkrig.
Religion Der er nu en slags religion, hvor selve mennesket er det guddommelige, men det er kun kunstneren som har indsigt i denne uhåndgribelige verden. Friedrich Nietzsche (1844-1900) proklamerer: <i>"Gud er død! Intet er sandt! Alt er tilladt!"</i> Han laver derfor et direkte angreb på kristendommen og slavemoralen. Han gik i stedet ind for	Religion Nietzsches erklæring af Guds død er slet ikke nået til den fattige bonde og den hårde arbejder. Disse mennesker finder stadig frelse i deres religion, kristendommen, som er en vigtig del i hverdagslivet. Ved hjælp af kristendommen finder de mening i deres hårde liv.	Religion Religionen fylder ikke længere særligt meget i hverdagen. Mange forfattere deler Nietzsches opfattelse af Gud som død, og hylder også i nogen tilfælde nihilismen.

Alle litterære perioder

aktiv nihilisme, hvor alt skal nedrives før noget nyt kan genopbygges – et nyt normsæt. Dette slår igennem i kredsen omkring <i>Tårnet</i>, efter at Brandes introducerer Nietzsche i DK. Symbolisterne anså sig selv for at være forløbere for Nietzsches overmennesker, da Nietzsches troede på eneren – overmennesket. - Det er dog kun i de litterære kredse at Nietzsches idéer for alvor slår igennem. Den almene befolkning havde ikke indsigt heri, og troede stadig på kristendommen.		
Malerkunst/Arkitektur ▪ Femme fatale – et grundtema i kunsten: Kvinden bliver dæmoniseret og er ikke længere ren og ophøjet, som man har set tidligere i litteraturen. Hun fremstilles som prostitueret og farlig. Motivet er ofte en grundsituation, som dog går ud over værket fordi den er af almen karakter.	Malerkunst/Arkitektur ▪ Også i malerkunsten belyses provinsen og de fattigste. Her skildres den sociale nød og elendighed især på landet. Naturen er ikke besjælet, men skildret realistisk. Denne malerkunst er selvfølgelig sideløbende med den meget anderledes kunst i byen, hvor den dæmoniske, farlige og sensuelle kvinde skildres.	Malerkunst/Arkitektur ▪ Malerkunsten bliver ekspressionistisk gennem hele perioden. Kunstnerne udtrykker nu deres verdensopfattelse meget udtrykfuldt og subjektivt. Den fremstilles i vilde og meget ekspressive farver, og især brugen af rød og andre stærke farver ses ofte. Tit er temaet tomheden og meningsløsheden i en verden vredet af led. ▪ Kubismen bliver en stilretning, der i den grad bryder med renæssancens perspektivlære, altså fx centralperspektivet, dybden i billedet. Kubisterne ville forny billedets todimensionale virkemidler. Man ser en verden, der er vredet af led gennem kubistiske fremstillinger. ▪ Surrealismen: Denne form malerkunst består af en dyrkelse og forundling af det ubevidste gennem skrift, maleri, musik, skulptur og andre udtryksmåder. Freud er især inspirationskilde til denne malerkunst med sin drømmetydning, da kunstnerne ønsker kontakt med det ubevidste. ▪ Funktionalisme: Tingene skal være funktionelle og de skal være formgivet i overensstemmelse med deres egen funktion. Dette kaldes også Bauhaus-filosofien.
Generer ▪ Symbolismen bliver et lyrisk gennembrud, hvor den litterære inspiration stammer fra romantikken. Lighederne er troen på at verden er metafysisk og det er det indre som er interessant. Samtidigt	Generer ○ Digte og romaner, som belyser de hårde vilkår. Nogle forfattere kunne nemt skrive løs om livet, men havde svært ved at nå ind til bondens tanker og sorger – dette bevirkede at man oplevede en tabt tid.	Generer Man kan i litteraturen anskue verden på tre måder: Nogle begræder den, andre hylder den mens andre igen, gennem litteratur, udtrykker politiske holdninger. Begreberne for litteraturen er: ▪ Ekspressionisme: Forfatteren

Alle litterære perioder

ses i begge perioder at det er kunstneren, som er geniet, der har indsigt. Han er gådefuld og mystisk. ▪ Forskelle er dog, at der ikke her ses en naturdyrkelse, men i stedet er en hyldest til bylivet. Man dyrker her kaoset og grimhedens æstetik. Inspirationen stammer som sagt fra Frankrig og ikke Tyskland, som den gjorde under romantikken. ▪ Dualistisk verdensopfattelse, hvor kun kunstneren har en intuitiv følelse af sammenhæng mellem sin og verdens sjæl.	○ Sprogbrugen er nem og forståelig, og bærer ikke præg af formeksperimenter og svære symbolske tolkninger. Det er bondens egen stemme, som fortæller.	udtrykker verden subjektivt gennem ekspressionistiske beskrivelser af virkeligheden. Især i denne genre fremstilles verden som kaotisk og ofte er der en klar sammenhæng mellem formen, som ofte er eksperimenterende, og indholdet. ▪ Futurisme: denne genre hylder fremskridtet, og den nye industrialiserede verden med al dens teknologi og reklame. ▪ Borgerlig humanisme: Denne genre vandt især indpas sidst i perioden, modsat andet litteratur i 30'erne oplever man ikke her en politisk stillingtagen. Også inden for denne genre benyttes Freuds teorier til at forstå, hvorfor verden er vredet af led. ▪ Socialrealisme: i 1930'erne begynder en gruppe venstreorienterede forfattere at skrive socialrealistiske romaner, hvor individet skildres ud fra en samfundsmæssig synsvinkel. Her ser man ofte en stærk sympati for de svage og fattige i samfundet, og man fornemmer ligeledes en marxistisk undertone, hvor kapitalismen er roden til alt ondt. Den foretrukne genre er kollektivromanen.
Forfattere/kunstnere Johannes Jørgensen: Han fandt sidst i perioden inspiration i den katolske kirke, og kom derfor i uoverensstemmelse med de andre symbolister. Sofus Clausen: Denne regnes som eftertidens største symbolist, fuld af fantasi og følelse. Viggo Stuckenborg Edward Munch og Gustav Killems var malerkunstnere under periode. Disse afbildede den dæmoniske kvinde – ferme fatale.	Forfattere/kunstnere Jeppe Åkjær: I hans forfatterskab ses to sideløbende strømninger: På den ene side belyser han naturen som harmonisk og meningsgivende, selvom han godt ved, at det er en tabt tid – derfor bliver grundstemningen melankolsk. På den anden side belyses en hård og meningsløs natur, som kun er til for overlevelse Martin Andersen Nexø: han er bl.a. kendt for værkerne <i>Pelle Erobreren</i> og <i>Ditte menneskebarn</i>. Desuden er han også socialismens stemme i byproletariatet. Marie Bregendahl: Hun er kendt for værkerne <i>En dødsnat</i>, der kortlægger et værdisystem Johan Skjoldborg Thøger Larsen Morten Korch: For litterære værker er han mest kendt for triviallitteratur Carl Nielsen: Denne Omsætter Jeppe Aakjærs digte til sange, da han mener, at kunsten også skal ud til folket Johannes Larsen og Peter Hansen er begge kendte malere under perioden. ----- Johannes V. Jensen: Han kobler det	Forfattere/kunstnere Tom Kristensen: Han er en yderst ekspressionistisk forfatter og faktisk forløber for 60'ers modernismen. Litterært er han kendt for digtene <i>Landet Atlantis</i> og <i>Nat i Berlin</i>. BønneLycke: han er futurist, som hylder fremtiden Otto Gelsted: Han skriver meget ekspressionistisk, og er i øvrigt kendt for digtet <i>Reklameskibet</i>. Politisk er han marxist. Hans Kirk: Også han er marxist, og han er kendt for kollektivromanen <i>Fiskerne</i> Hans Scherfig: Han er kommunist, og kommer ud med sine politiske holdninger i sit forfatterskab og sin malerkunst. Kaj Munk: Han er nazist, men omvender sig under krigen, hvilket resulterer i, at han bliver skudt af tyskerne. Gustaf Munk Pedersen: Forfatter, som kæmper i den spanske borgerkrig, hvor han falder. Politisk er han marxist. H.C. Branner: Han er forfatter, og står som repræsentant for den borgerlige humanisme. Litterært er han kendt for novellen <i>De Blaa Undulater</i> samt

Alle litterære perioder

	folkelige gennembrud til mellemkrigstidens litteratur. I øvrigt er han for moderne til at kunne sammenlignes med de andre folkelige forfattere - han skildrer bylivet	romanen <i>Legetøjet</i> . Pablo Picasso: Han er en kendt, spansk maler i perioden, benytter sig af kubisme i sine værker. Ivador Dali: Han er en kendt, spansk maler i perioden, benytter sig af surrealisme i sine værker. Poul Henningsen: Han er en funktionalistisk arkitekt, og bl.a. stadig kendt for PH-lamperne)
Andre markante personligheder Brandes (var modstander af den metafysiske verdensopfattelse, men stadig markant i perioden, bl.a. ved at introducerer Nietzsche i Danmark) Nietzsche	Andre markante personligheder Carl Theodor Zahle (radikal statsminister i 1909) Louis Pio (Dansk Arbejderbevægelse)	Andre markante personligheder Albert Einstein: I 1916 offentliggør han bogen <i>General Theory of Relativity</i> . Dermed kan den newtonske beskrivelse af den fysiske verden heller ikke længere give nogen sikkerhed. Freud: Østrigsk psykoanalytiker, hvis fokus er drømmetydning og det fortrængt (SEX!) Jung (Freuds elev, kendt for arketypeinddelingen) Hitler, Mussolini og Franco >> Lenin (Stalin senere) – Europa er delt ml. højre og venstre. Stauning – Socialdemokratisk statsminister, som med Kanslergadeforliget i 1933 lægger grundstenen til det danske velfærdssamfund.

Krig og efterkrigstid	Modernisme og virkelighed	
Tid 1940-1960 Besættelsen d. 9. april 1940 Befrielsen d. 4. maj 1945	Tid 1960-1980 60'erne: Modernisme + konfrontationsmodernisme 70'erne: Nyrealisme og bekendelseslitteratur	
Menneskesyn - Menneskesynenes er eksistentialistisk - du vælger dit eget liv, og du er ansvarlig for dine valg. Dette syn er meget modsat naturalismen, hvor man ser mennesket som et produkt af arv og miljø. I naturalismen er man derfor ikke på samme måde ansvarlig for sit liv. - I Danmark forsøger mennesket at leve normalt på trods af besættelsen, og har derfor et stort behov for underholdning i form af skønlitteratur, kioskitteratur, revyer, film og jazz, for at undgå krigens grimme ansigt.	Menneskesyn I denne periode ændrer verden sig meget radikalt, hvilket følgelig præger menneskets mentalitet og drømme. Den amerikanske livsstil vinder indpas i Danmark og resten af Europa. Mennesket har lyst til at frigøre sig fra de grå 50'ere, og man ser lige fra de tidlige 60'ere ungdommen i cowboy-bukser og med en coca cola ved hånden. Børnene leger med farverigt amerikanskproduceret legetøj, og mange har i sig drømmen om Amerika, som er et land, der flyder i mælk og honning. Menneskene er glade og frie.	
Samfundssyn - Anden verdenskrig: Ikke alle tager afstand for Hitlers nazisme, og resten af Europa, som har stor sår efter første verdenskrig, ønsker at føre en appeasementpolitik for at undgå endnu en verdenskrig. Samtidigt ser man gennem fingre med Tysklands brud på Versailles-traktaten. - I selve Tyskland dyrker man en moderne og	Samfundssyn I 1954 udkommer et nyt tidsskrift, <i>Vindrosen</i>, som et forsøg på at forene fløjene i dansk litteratur og kulturdebat. Baggrunden for den kulturelle debat er følelsen af afmagt og måske medskyld (pga. holocaust). <i>Vindrosen</i> vil være et organ for viden, æstetik og etisk vurdering. Der gøres op med Heretica-bevægelsen og <i>den tavse generation</i>, og	

Alle litterære perioder

industriel æstetik inspireret af oldtiden og middelalder. Slagordene er <i>blod og jord</i>, samt <i>kraft gennem glæde</i>, hvilket peger tilbage på det primitive: Racefællesskab, jord, og det heroiske, stærke menneske. ▪ Danmark under besættelse: Indtil 1943 fører Danmark en samarbejdspolitik med besættelsesmagten, Tyskland, og indtil da bandlyser man al form for sabotage. Efter 1943 stiger antallet af frihedskæmpere og det er det som vi husker fra krigen i dag. Havde det ikke været for modstandsfolkene ville vi i dag ikke være medregnet som de allierede. ▪ Efter krigen indvarsler den første fase i modernismen: Heretica-fasen. Dette sker i 1948 med tidsskriftet af samme navn. Heretica, som betyder kætter, er en sammenslutning af forfattere, som kalder sig kættersk og vender sig imod 30'ernes socialrealistiske, marxistiske, kulturradikale, funktionalistiske og freudianske fornuftsstyrede meninger. De behandler i stedet eksistentielle livsspørgsmål, og søger indad efter en dybere mening med livet. Samtidigt mener de, at demokrati ikke kan erstatte et humanistisk livssyn.	Danmark kritiseres nu: Vi har sovet tornerosesøvn og dyrket vores egen melankoli, mens resten af verden har bevæget sig og gjort sig erfaringer. I Danmark ved vi ikke, om vi skal vælge modernismen eller traditionen, og dette kritiserer de unge forfattere nu. De er trætte af det hyggelige og berøringsangste Danmark, og foretrækker i stedet modernismen med al dens foruroligende og ubehandlede områder. Denne kritik kommer især fra den unge forfatter Brostrøm. ▪ Danmark oplever i 1960'erne et kæmpe økonomisk boom, hvilket bevirker at den almene borger får råd til egen bolig og bil. Der sker en masseproduktion inden for boligbyggeri og parcelhuse i forstæderne. Kernefamilien bliver idealbilledet, og man bevæger sig væk fra storfamilierne. Familien er ikke længere samlet om arbejdet, men i stedet fritiden. Staten overtager mange af familiens roller, f. eks. Med oprettelsen af flere daginstitutioner. ▪ Kvinderne kommer ud på arbejdsmarkedet, og bliver generelt mere selvstændige. Dette kommer til udtryk med p-pillens og den lovlige aborts fremkomst og det stigende tal af skilsmisser. ▪ Ungdomsopgør og ø-lejre præger de unge idealister, som tror på humanisme, samt en socialistisk fremtid: <i>"Make love, not war"</i> ▪ Velfærdsstaten udbygges og der er brug for fremmed arbejdskraft. Op gennem 60'erne har den danske økonomi været kolossal voksende, men dette vender efter oliekrisen og jordskredsvalget i 1973. Danmark oplever nu arbejdsløshed og underskud på betalingsbalancen.
Religion Efter eksistentialismens genkomst med filosofferne Satre og Camus i spidsen, er det klart, at mennesket stadig besidder friheden til at vælge egne handlinger, hvilket medfører et ansvar. Danmark er stadig et kristen land med folkekirken, men også denne religion begynder at bære præg af den eksistentialistiske livsanskuelse. En inspiration er i øvrigt også Søren Kierkegaard.	Religion ▪ Folkekirken, og dermed kristendommen i Danmark, er forsat præget af den eksistentielle tilgang til teologien. ▪ Under denne periode begynder landet at forandre sig. Indtil nu har Danmark været et homogent samfund, men med fremmedarbejderes indtog i Danmark, begynder det at blive et heterogent samfund. Derfor ses også nye religioner i Danmark, som fx islam.
Malerkunst/Arkitektur Her fortsætter man udviklingen fra mellemkrigstiden med både surrealisme og kubisme. Nu drejer det sig blot om at overgå det forrige med stadigt eksperimenterende, moderne værker. Gennemgående temaer er afbildning af mennesket, som er forladt i en tabt verden, uden nogen gud.	Malerkunst/Arkitektur ▪ Popkunsten i USA opstår i New York i begyndelsen af 1960'erne. Den er en reaktion mod den abstrakte ekspressionisme eller nonfigurative kunst i 1950'erne. Popkunsten afspejler det amerikanske samfund og kultur. Kunstnerne Andy Warhol og Roy Lichtenstein er bannereførere for kunstreningen i USA. Der gøres op med forestillingen om, at kunstnerens produkter er specielt fornemme, og f.eks. kan det være pengesedler eller suppedåser, der males. ▪ Arte Povera grundlægges i 1967 i Torino. Betegnelsen Arte Povera blev opfundet af den italienske kunstkritiker Germano Celant. Arte Povera står for en kunstnerisk holdning, som er antikommerciel, forgængelig, banal og antiformal. Kunstnerne betjener sig af billige og ydmyge materialer som sten, jord, stål, kul, sække og kviste. Retningen har berøringspunkter med både hippiebevægelsen og ungdomsoprøret. ▪ Under indflydelse af de figurative malere Howard

	Kanovitz, Philip Pearlstein og Malcolm Morley, opstår omkring 1970 en bevægelse indenfor maleri og skulptur, hvor motivet afbildes med en fantastisk præcis fotorealistisk nøjagtighed. ▪ Det tyske ny-ekspressionistiske figurative maleri opstår i begyndelsen af 1970'erne. Hovedgruppen, der er anført af Georg Baselitz, kommer alle fra Østtyskland. Den danske maler og billedhugger Per Kirkeby bliver, via det tyske Galleri Michael Werner, inspireret og knyttet til bevægelsen. ▪ En gruppe førstegenerations feministiske kunstnere bryder igennem omkring 1972 i USA. De etablerer bl.a. rene kvindeudstillingsrum, som Womanhouse i Hollywood i 1972 og Woman Space i Los Angeles i 1973. I Danmark kommer der Kvindeudstillinger på Charlottenborg i 1975 og på Sophienholm i 1978.
Genrer ▪ Under besættelsen: Al litteratur kaldes beredskabslitteratur, da der fra besættelsesmagts side er en streng censur på alt, der bliver udgivet. Mange af kunstnerne er selv frihedskæmpere, og falder i kamp (det er netop derfor de huskes). Det, at de selv kæmper mod besættelsen kommer til udtryk i deres digte. ▪ Modernismens 1. fase kaldes heretica-digtningen. Heretica er et tidsskrift for kunst og litteratur, som udkommer i perioden 1948-1953. Bevægelsen er kritisk overfor de ideologiske verdensbilleder, som jo også førte til 2. Verdenskrig. Heretica-folkene ser det som deres opgave, dvs. kunstens opgave, at komme med det eksistentielle svar på, hvordan en ideologi kan føre til folkemordet på 50 millioner mennesker. De opfatter de verden som tom og uden mening, og de har en eksistentiel livsanskuelse: Mennesket er ikke, som i naturalismen, et produkt af arv og miljø. Digtene tager temaer som godt-ondt, skyld-uskyld op, og kun myten, billedet og symbolet er i stand til at hele den splittede verden. Forfatterne kan endvidere sættes i relation til de symbolistiske digtere. Deres program er parallelt til Tårnets modstand mod naturalismens videnskabelige/positivistiske overbevisninger.	Genrer ▪ 1960'erne: - Konfrontationsmodernisme: Denne genre har man kategoriseret, som modernismens 2. fase. Kalus Ribbjergs <i>Konfrontation</i> har lagt navn til denne fase. Symbolet erstattes af metaforen, og digtene er ikke længere søgende, men opsøgende. I modsætning til den 1. fase af modernismen, hører digteren ikke længere hjemme i et tårn fjern fra verden. Digteren er en del af verden, han går i clinch med verden, og beskriver denne absurd. Samtidig ses der ofte en længsel efter det tabte. Forfatterne benytter sig af et nyt og svært formsprog, som er vanskeligt for den gængse borger at forstå. Derfor ser mange skævt på de arrogante forfattere, som er uforståelige. - 60'er-modernisme: Denne genre er en betegnelse for en kunst, der ønsker at fremvise en verden, der er fremmedgjort og blottet for mening. Under overfladen er der kun eksistentiel tomhed, og selve mennesket har mistet sine egne værdier og holdepunkter i en verden, hvor materialisme dominerer. Verden er absurd, og man oplever i litteraturen en stor kritik af samfundet. Sproget er i denne gren af modernismen ikke svært, som det ellers er i konfrontationsmodernismen. Modernismens 3. fase: I denne fase af modernismen ses den menneskelige splittelse ikke længere som centrum. Jeget er ikke noget fast og entydigt: Det defineres af de roller det spiller. Her ses ingen bekymring for menneskenes og jordens ødelæggelse. Digteren begræder ikke længere verden, men ser den som et mulighedsfelt, hvilket er i overensstemmelse med mentaliteten i slutningen af 60'erne. Modernismens 3. fase kommer til udtryk i især to genre: -systemdigtning: Digteren vælger et system, som styrer skriveprocessen. Digteren udtrykker ikke sine inderste følelser, men leger med sproglige strukturer. -konkretisme: Denne form for kunst opstår i midten af 60'erne. Det er en kunst, som dyrker det konkrete. Her er der ikke noget budskab i indholdet, i stedet udgør formen selve budskabet. Digteren leger med både formen og sproget, og den måde, hvorpå digtet opstilles på er ofte et budskab i sig selv. Digteren vil ikke rede verden med budskaber, men bruger meningsløsheden til at lege med.

Alle litterære perioder

	Han laver sjove og eksperimenterende former og sætninger, da der netop ikke længere er noget gældende. I konkretismen er digtene hverken bekendende eller erkendende. De bliver <i>eksempler på sprog</i> og antager ofte grafiske figurer. ▪ 1970'erne: - Nyrealisme: Med denne litteratur vil man forny den socialt indignerede socialrealisme fra 30'erne (og 50'erne). Man skriver om kernefamilien, kønsroller, de nye mellemlag, de nye livsproblemer (livet i forstæderne, utroskab, kedsomhed og konebytning). Temaet er fremmedgørelse. Man samles ikke, som under det moderne gennembrud, under drømme om en lys fremtid, men skriver i stedet køligt og kynisk om menneskelige hasarderede personer. - Bekendelseslitteratur: Her er man især optaget af omkostningerne ved seksualitetens frigørelse og opbruddet i kernefamilien. Genremæssigt bærer bekendelseslitteraturen præg af store selvbiografiske træk, som har skabt megen debat siden. Især kvinder benytter sig af denne litteratur, hvilket oftest udtrykkes gennem knækprosa.
Forfattere/kunstnere Beredskabslitteratur: Morten Nielsen Kim Malthe-Bruun: Begge er frihedskæmper, som dør unge. Kaj Munk: Han er også aktuell i mellemkrigstidens litteratur. Heretica: Ole Wivel: Dansk forfatter, bl.a. kendt for digtet <i>Vrede unge mænd</i>. Martin A. Hansen: Dansk forfatter, som er mest kendt for <i>Løgneren</i>, men har også skrevet novellerne <i>Høstgildet</i> og <i>Roden</i>. Hyppigt tema er kristen eksistentialisme. Thorkild Bjørnvig Tage Skou-Hansen Ole Sarvig Frank Jæger Karen Blixen: Kvindelig forfatter i perioden. Hereticas livs- og kunstsyn bliver hun aldrig enig i. Hun bor i lang tid i Afrika, og er kendt for romanen <i>Mit Afrika</i>, som senere er filmatiseret. Tove Ditlevsen: Hun er, hvis man ser bort fra Karen Blixen, den eneste kvinde, som markerer sig litterært i perioden. Hun er repræsentant for socialrealismen, og i dag huskes hun for værkerne <i>Barndommens gade</i> og <i>Man gjorde et barn fortræd</i>. Disse udgives under krigen.	Forfattere/kunstnere Klaus Rifbjerg: Han følger faktisk tiden, og man kan derfor ikke placere ham i en fast periode, men netop i denne periode bliver han skaberen af konfrontationsmodernismen. Villy Sørensen: Han indplaceres under 60'er-modernismen, og er bl.a. kendt for novellen <i>Blot en drengestreg</i>. Peter Seeberg: Også han hører til 60'er-modernismen, og kendes bl.a. for novellen <i>Patienten</i> Inger Christensen: Systemdigter, kendt for samlingen <i>Det</i> fra 1969. Anders Bodelsen: Han hører under grenen nyrealisme, og er f.eks. kendt for novellerne <i>Pointen</i> og <i>Drivhuset</i>. Vita Andersen: Hun hører under bekendelseslitteratur, og kendes bl.a. for digtet <i>Det er snart fredag</i>. Lola Baidel: Også hun indplaceres under grenen bekendelseslitteratur, og er f.eks. kendt for digtene <i>Alternativt liv</i>, <i>Refusering</i> og <i>Nyhedens interesse</i>.
Andre markante personligheder Htiller, Stalin og Churchill: Politiske uenigheder mellem disse magtfulde mænd resulterer i jerntæppet, som deler Europa i øst og vest. Satre: Fransk filosof, som vi i Danmark bruger i eksistentialismen. Camus: Fransk filosof, som vi i Danmark bruger i eksistentialismen. Frankl: Østrigsk filosof, som vi i Danmark bruger i eksistentialismen. Han sidder i KZ-lejr under krigen, og begynder allerede der at skrive sine filosofiske tanker.	Andre markante personligheder Anker Jørgensen og Jens Otto Krag: Danmarks mest markante statsministre for perioden. Mogens Glistrup: han huskes for sin rolle som formand for partiet Fremskridtspartiet, som blev dannet i 1972 og vandt mange stemmer ved jordskredsvalget i 1973. John F. Kennedy: Han er USA's præsident i perioden 1960 og til sin død i 1963. Han markerer sig bl.a. under Cuba-krisen i 1962 og omkring de sortes borgerrettigheder i USA. Martin Luther King: Denne mand taler de sortes sag, og han huskes for sin tale <i>'I have a Dream'</i>. Demonstrationer og taler fører til utrolige forbedringer af de sortes borgerrettigheder i Amerika.

Storby, modernitet og stil	Mellem kroppen, skriften, verden
Tid Slutningen af 1970'erne - 1990	Tid Ca. 1990 - 2000
Menneskesyn Fattigfirserne kaldes denne tid, hvor Danmarks velfærdsamfund for alvor sættes under pres, og derved oplever man at befolkningen deles i a- og b-hold, hvor b-holdet består af en meget stor gruppe marginaliseret unge, som ikke passer ind nogle steder, og søger derfor tilflugt i punkmiljøet. Sindsstemningen hos folket er derfor pessimistisk, hvilket skyldes den stramme økonomi med kartoffelkuren som symbol på dette.	Menneskesyn - I starten af 90'erne er danskerne præget af optimisme, grundet et økonomisk opsving. Man har råd til at være en bevidst forbruger, dvs. man har råd til at give sine meninger til kende gennem køb, som fx økologiske varer og boykotning af varer, hvis man er uenig rent politisk set. - Samtidig ser vi for alvor individualismen, frem for kollektivet. Man er blevet et individ, som skal have tilfredsstillet sine behov, og man tænker mest på, hvad der er bedst for én selv, og føler ingen forpligtelser over for samfundet. Det er op til den enkelte, gennem valg, at skabe deres identitet. Nogle kalder dette for opløsning af værdier og manglende moral, og dette emne debatteres i høj grad i medierne.
Samfundssyn - I denne periode i danmarkshistorien sker der store ændringer. Oliekrisen i 73 har ramt Danmark hårdt, og man er efterhånden klar over, at man ikke kan bruge løs af jordens resurser. Politisk sker der et skifte i 1982, da Poul Schlüter afløser Anker Jørgensen som statsminister. Der bliver nu strammet op på velfærdens goder, og specielt på uddannelsessystemet. Mange oplever, at de ikke kan komme ind på universiteterne pga. de nye krav. Specielt af denne grund, ses en ny gruppe mennesker, <i>no future-generationen</i>, som ikke passer ind nogle steder. Mange af disse mennesker indfinder sig i stedet i <i>punkmiljøet</i>. - Mens de sene 60'ere og hele 70'er-årtiet er præget af den glade hippiekultur, som resultat af den økonomiske højkonjunktur, oplever vi nu en stor modreaktion. <i>Punkkulturen</i>, som hovedsageligt kommer fra London, vinder indpas i byerne, og alene navnet <i>punk</i> betyder affald. Punkerne er ligeglade med politik og med samfundet i det hele taget, og deres mål er netop at kritisere forældregenerationens glade og elskelige idealer – samt dens forbrugerskisme. Bymurene bliver nu sprøjtet til med graffiti, for selvom punkerne ikke har noget politisk mål, ytrer de sig med skældsord. De kommer ofte fra samfundets bund, og dette vil de gerne udtrykke – de er stolte af at være <i>affaldet</i>. Punkerne påtager sig en slags <i>"nigger-rolle"</i>, og vælger meget bevidst at være udstødt. Det ses også i deres tøjsmag, som er sort med kæder og piercinger. De vil støde, og udtrykker ligefrem <i>selvdestruktion</i>. Punkkulturen erobrer også musikscenen med grupper som <i>Sex Pistols</i> og <i>The Clash</i>, og koncerterne er forbundet med stoffer, alkohol, blasfemi, vold og arrestationer. Litterært skrives der meget om og for punkerne, og især Michael Strunge beskriver <i>skrifterne</i>, som han kalder dem, i sine mange digte. Hvad der er vigtigt at forstå ved punkerne, er, at de ikke vil overtage magten. De har kun foragt for de voksne, som tror de styrer	Samfundssyn - Danmark får i 90'erne en socialdemokratisk regering, som i starten af perioden formår at nedbringe den enorme arbejdsløshed, samtidig med at Danmark har en stærk økonomi. Dette medvirker til at man ikke længere oplever fattigfirsernes <i>no future-generation</i>, men i stedet en optimistisk befolkning. Den optimisme afløses dog af en dårlig integration, og danskerne føler sig utrygge i deres eget samfund. Verden er i 90'erne i kolossal forandring: Stormagten Sovjet falder sammen, og man får i stedet en uni-polær magtfordeling i verden. USA er nu den eneste supermagt. Sammenbruddet i Sovjetunionen bevirker at Europas grænser forandres. Tyskland forenes, Østeuropa får et hav af nye og selvstændige lande – hvilket udløser den forfærdelige krig i Eks-jugoslavien. Dette medfører også at man ikke længere mærker frygten fra den kolde krig, men i stedet et håb om at Europa forenes mellem øst og vest. - Man oplever i 90'erne ikke længere en gruppe, som præger samfundet gennem litteraturen, som fx punkerne i 80'erne og de venstreorienterede i 70'erne. Det skyldes som sagt at individualisme for alvor vinder indpas, og at man ikke længere holder sammen i grupper. Man søger efter sin egen identitet, og derfor opleves der en stærk søgen efter meningen med livet hos den enkelte. Det bliver også i 90'erne moderne at være ung – ungdomstiden forlænges og der kommer et helt særlig fokus på de unge, trendy og smukke mennesker. - Sidst i 90'erne skifter stemningen i befolkningen, og man bliver i stedet mere forsigtig og skeptisk over for nyt og fremmed. En slags ny biedermeier-stemning præger Danmark. Vi ved, hvad vi har, og vi vil hellere vende hos indad, end at vende os mod globaliseringen og det utrygge. Danmark er blevet et begyndende multietnisk samfund, men mentalt er danskerne slet ikke klar til det endnu – de tænker stadig i kerne-familier og kerneværdier. - Med en ny borgerlig regering i 2001 skifter Danmark

Alle litterære perioder

landet godt, og siger med glæde nej til at deltage i demokratiet, som ellers er kernen i Danmarks velfærdssamfund. ▪ Sideløbende med den udstødte punkkultur, findes også en anden type unge, som står i kontrast dertil. De kaldes <i>Yuppies</i>, og betegnes som de unge professionelle. Disse mennesker er unge og har styr på deres solotilværelse med et kæmpe forbrug, en god indkomst, et tjekket job, en fed lejlighed og vigtigste – ingen børn. Faktisk udtrykker disse mennesker nøjagtigt det samme som punkerne: Samfundet har ikke længere nogen moralske værdier. Forskellen er, at disse mennesker er <i>in</i>, og der er ikke tid til at skrive bøger, hvilket også resulterer i, at der intet litterært udspringer fra denne gren af ungdommen.	kurs: Der skæres hårdt i u-landsbistanden, og der strammes op på udlændigeområdet. Dette gøres for at vi til gengæld kan bibeholde ydelser på velfærdsstatens vigtigste områder: sundhed og uddannelse.
Religion ▪ Folkekirken, og dermed kristendommen i Danmark, er forsat præget af den eksistentielle tilgang til teologien. Islam vinder fortsat indpas i landet i større og større grad, eftersom antallet af indvandrere og flygtninge fra Mellemøsten stiger.	Religion o Her ses den samme udvikling, som i 80'erne. Folkekirken er som stadig præget af eksistential teologi, samtidig med at Danmark bliver mere og mere multietnisk, hvilket bevirker at religioner som islam vinder mere indpas. Religionen får en langt mindre betydning for den enkle dansker i hverdagen.
Malerkunst/Arkitektur ▪ Temaet i den moderne kunst er ofte menneskets elementære forudsætninger, og på sin vis har kunsten overtaget religionens rolle. Ofte begræder den de døde i en gudsforladt verden, og der ses mange helt enkle symboler. Der arbejdes fortsat med stærkt ekspressive farver, og kunsten skal være vild. ▪ En gruppe amerikanske malere, med Julian Schnabel og David Salle i spidsen, bryder sidst i 70'erne igennem med et postmodernistisk figurativt maleri, også kaldet Bad Painting. En udstilling på Whitney Museum i New York i 1978 bærer titlen New Image Painting. I Danmark slår postmodernistisk kunst ikke for alvor igennem, men nogle bygninger bærer dog præg af inspirationen fra udlandet, bl.a. området omkring Blangstedgård ved Odense. ▪ Som førnævnt maler punkerne på bymurene med graffiti, men faktisk gøres der, i den store verden, en hel kunstart ud af denne form for maling. I 1980 begynder flere graffitikunstnere fra East Village i New York at udstille i de førende amerikanske gallerier. De får øjeblikkeligt kunstverdenens interesse og bliver på rekordtid store navne.	Malerkunst/Arkitektur ▪ I 1990'erne fremkommer en ny generation af figurative malere, som har afsat i forskellige stilarter, hvoraf flere er inspireret af den ældre amerikanske maler Milton Avery, andre af pop-art eller surrealisme. I England arbejder en gruppe malere, der alle er tilknyttet det kendte Saatchi Gallery i London, under indflydelse fra Lucian Freud fra School of London bevægelsen. ▪ En anden kunst opstår, idet at kunstnerne, udfra et idébaseret grundlag, arbejder parallelt med forskellige temaer i forskellige medier. Disse har stor indflydelse på 90'erkunsten, der er domineret af foto, video og installationskunst. ▪ Efter pionererne indenfor body art i 1960'erne, især Carolee Schneemann, Valie Export, Rebecca Horn, Ana Mendieta, Chris Burden og Gina Pane, der alle fortsætter med deres ofte grænseoverskridende handlinger i 1970'erne, ser man i løbet af 1990'erne nu igen en stigende interesse for kroppen - også brugt i kunsten. Forskellen er, at det nu bliver med en mere humoristisk tilgang til kunstnerens aktion eller performance, specielt hos de mandlige performance kunstnere. Samtidig gøres der mere brug af den distancerende videodokumentation. Der laves både <i>liveoptagelser</i> og dokumenteret performance art.
Genrer ▪ Poesien får en renæssance i Danmark. Det mærkelige og ekstreme er kendetegn for 80'er-lyrikken. Strunge og de andre lyrikere får deres inspiration fra rockmusikken, og specielt tre navne har inspireret især Strunge meget: David Bowie, Jim Morrison og Lou Reed. Rock og punkt gør København til centrum for den nye lyrik. Sidegadernes tidsskrift hedder netop <i>Sidegaden</i>. ▪ 80'er-lyrikken er modernismens 4. fase. Forfattere og kunstnere stjæler med arme og ben alle steder fra,	Genrer - o Med Strunges død i 1986 begynder punkmiljøet langsomt at dø ud, og litteraturen skifter langsomt genre til 90'ernes noveller. 90'ernes litteratur er svært at definere helt konkret. Man oplever ikke én speciel isme, som dominerer. I starten præges litteraturen stadig af postmodernisme, men i midten af 90'erne synes emnet at være udtømt. Verden er i stedet helt åben, og der synes ikke at være nogen begyndelse eller ende i vores samtid. - o Efter at lyrikken i 80'erne har været altdominerende,

og refererer til andre værker uden at citere – f.eks. stjæles musikteksker. Man fokuserer på det poetiske udtryk, og kroppen er i centrum. Inspirationen er symbolismen og ekspressionismen. Forfatterne forsøger at gengive en subjektiv virkelighed, ved symbolsk at skildre et dybere, indre sjæleliv. Lyrisk bliver digtene meget kraftfulde. Generelt bærer litteraturen præg af dyrkelsen af kroppen og en stor mistillid til de overordnede værdier. 80'erlyrikerne er også et opgør med 70'ernes lyrik. Samtidigt er forfatterne inspireret af symbolismen, og fx Baudelaire, Rimbaud og Sophus Claussen står som forbilleder. ▪ En retning, som først vinder indpas i slutningen af 80'erne er postmodernismen, og denne retning fortsætter ind i 90'erne. Post betyder efter, og det er en bevægelse, som kommer efter det moderne og modernismens fire faser. Postmodernismen slår, som førnævnt, ikke for alvor igennem i Danmark. Alligevel er "perioden" vigtig at belyse. Den er en slags bevægelse, en omjustering af værdier, hvilket ses inden for alle kunstarter. Det er faktisk et opgør med hele den moderne tradition. Hvor man gennem hele modernismen skildrer et individ, som er overladt til sig selv i en tom verden, og som begræder tabet af mening, skildrer postmodernismen et cituid, som ikke begræder tabet, men som har affundet sig med tilværelsens mangel på guddommelighed og mening. I modernismen fremstiller man menneskets ulykkelige betingelser i livet med en kritisk indstilling til det og dets værdier. I postmodernismen ved forfatterne godt at de store fortællinger med 'happy endings' ikke længere er realistiske, men i stedet for nostalgisk at begræde tabet af mening, tager de nu konsekvensen af dette meningstab, og skaber i stedet kunst med de betingelser livet stiller. De store universelle fortællinger erstattes med de små lokale, og ofte er de kombineret med ironi og humor. Metaromanen vinder indpas og forfatterne selekterer med omhu fra modernismen. Alt er ikke ligegyldigt, men i stedet <i>lige gyldigt</i>. Peter Høeg er et eksempel på en postmodernistisk forfatter.	overtager novellen igen i 90'erne. Her skildres individet, som ofte er tabt i samfundet, og man oplever hos nogle forfattere en samfundskritik. Det er dog ikke en kritik, som i den forstand sætter problemer under debat. Den belyser i stedet individets eksistens i et samfund, som mere og mere overlader det hele til den enkle. Der ses endvidere et islæt fra surrealismen. o En ny minimalisme vinder indpas i 90'erne, hvor forfatteren Helle Helle specielt står som talskvinde. Stilen er ofte forbundet med kortprosa (ikke et konkret handlingsforløb, ingen begyndelse, vending og slutning – og læseren må selv slutte sig til resten), men ses også i romaner. Man oplever en underforstået stil, som ofte er i nutid, hvor deres benyttes dækket direkte tale. Endvidere oplever man beskrivelserne gennem replikker, ligesom man så det i impressionismen. Den genre er inspireret af Hemingway og Carver, og er en stil som hæftes på forfatterskolens leg med nye genre.
Forfattere/kunstnere Michael Strunge: Han formår at omsætte desperationen i punkbevægelsen til litteratur, og er bl.a. kendt for digtene <i>Livets Hastighed</i> og <i>Plasticstolen</i>. Bo Green Jensen: Han er kendt for sin 7 binds cyklus <i>Rosens veje</i>. Hans digte står i gæld til traditionen samtidigt med at de er originale. Søren Ulrik Thomsen: Han skriver meget stramt og minimalistisk og jeg'et <i>lige nu (GIVER IKKE MENING)</i>. Han er bl.a. kendt for sin poetik fra 1985, <i>Mit lys brænder</i>. Pia Tafdrup: Hun skildrer kroppen meget sanseligt i stramt komponeret digte. Mange finder hendes værker for svære og uforståelige. Nina Sten-Knudsen: Hun er kunstmaler, tæt knyttet til de malere, man kalder "de unge vilde". Peter Høeg: Postmodernistisk forfatter, som i 1988 debuterer med <i>Forestilling om det tyvende århundrede</i>. Peter Høeg skriver fortsat op gennem 90'erne og det 21. århundrede, og er en forfatter, som følger med tiden.	Forfattere/kunstnere Helle Helle: Talskvinde for kortprosaens minimalisme, kendt for novellesamlingen <i>Rester</i>, og punktromanen <i>Eksempel på liv</i>, som fortæller en række kortprosatekster, der har indbyrdes forbindelse. Jan Sonnergaard: Han får sit gennembrud med novellesamlingen <i>Radiator</i>, men er også kendt for <i>Sidste søndag i oktober</i> og <i>Jeg er stadig bange for Casper Michael Petersen</i>. Han skriver i et sprog, der bærer præg af kynisme og fortællerironi, og er modsat mange andre forfattere dybt kritisk over for samfundet. Naja Marie Adit: Hun er kendt for novellesamlingerne <i>Vandmærket</i> og <i>Tilgang</i>. Novellerne skildrer kærlighedslængsler og frihedsdrømme, som ikke kan fuldføres. Man ser desuden ofte det postmodernistiske tema: marginaliserede i velfærdsstaten, som samtidig bærer præg af et surrealistisk islæt. Dette gør novellerne skræmmende. Per Fly : Han er kendt for sin samfundstrilogi med filmene <i>Bænken</i>, <i>Arven</i> og <i>Drabet</i>. Simon Fruelund: Minimalist

Alle litterære perioder

Andre markante personligheder Michel Gorbatjov: Han kom til magten i Sovjetunionen 1985, og indledte vejen til demokrati, hvilket han modtog Nobels Fredspris for i 1990. Dog mislykkedes hans indsats, og det førte til Sovjetunionens fald kort efter. Ronald Reagan: USA's neokonservative præsident i valgperioden 1991-1989. Hans politik var at genskabe USA's lederrolle, hvilket han gjorde ved at opruste og i øvrigt bekæmpe kommunismen så vidt muligt. Poul Schlüter: Dansk statsminister i perioden, kendt for sin hårde kartoffelkur og sine nedskæringer på velfærdsgoderne.	Andre markante personligheder Poul Nyrup Rasmussen: Statsminister Thomas Ziehe: Sociolog, der mener man oplever et brud i tilværelsen, da man ikke længere kan følge med i sin egen tilværelse, som går alt for stærk. Anthony Giddens: Denne sociolog har i 80'erne og 90'erne arbejdet med analyse af moderniteten. Han har desuden været med til at udvikle ideerne bag 'den tredje vej', en ny politisk midterideologi. I den forbindelse har han bl.a. samarbejdet med Englands premiereminister Tony Blair. Det moderne samfund er ifølge Giddens ekstremt og dynamisk, hvilket skyldes to ting: - De samfundsmæssige relationer bliver mere udstrakte og ekstensive. - De personlige relationer bliver mere rene og intensive. Med det moderne samfunds dynamik, muligheder og risici, reflekterer individet over valg, forhold og handlinger. Det er under en konstant udvikling.	